

Dva příspěvky k 20. výročí vyhlášení prvních vesnických památkových rezervací

ANOTACE: Rok 2015 byl pro venkovskou architekturu rokem několika významných výročí. Uplynulo 25 let od vyhlášení prvních vesnických památkových zón a hlavně též 20 let od vzniku většiny dosavadních vesnických památkových rezervací. K tomuto výročí přinášíme dva kratší příspěvky, které je uvádějí do širšího kontextu. Karel Kuča a Věra Kučová se v prvním příspěvku zamýšlejí nad současným potenciálem a budoucností plošné ochrany dosud nechráněných památkově hodnotných vesnických celků, kterých vzhledem k překotnému stavebnímu rozvoji venkovských sídel rapidně ubývá. Ve druhém článku Hana Šnajdrová mapuje proces přípravy a vyhlášení dosavadních vesnických památkových zón a rezervací z pohledu ministerstva kultury.

1

2

3

4

Obr. 1. Valy (okres Česká Lípa) – jedna z řady velmi dobře dochovaných dřevěných vesnic Lužických hor. Početný potenciál vesnických památkových zón skrývají celé severní Čechy včetně Šluknovského výběžku. Foto: Karel Kuča, 2015.

Obr. 2. Zvírotice (okres Příbram). Zcela unikátní případ aplikace socialistického realismu v 50. letech 20. století při výstavbě nové vesnice pro zátopovou oblast Orlické přehra-

dy. I zde se již začínají projevovat jednotlivé rušivé zásahy, které hrozí tento mimořádný celek postupně zničit. Foto: Karel Kuča, 2014.

Obr. 3. Libědice (okres Chomutov). Každý z domů na snímku sice charakterizují ne zcela optimální renovační zásahy, ale vesnice si jako celek stále zachovává mimořádnou hodnotu, umocněnou dominantami kostela, zámku a dalších vrchnostenských staveb. Reprezentuje jednu ze

skupiny pozoruhodných vesnic v oblasti mezi Žatcem a Doupovskými horami. Foto: Karel Kuča, 2014.

Obr. 4. Lubnice (okres Znojmo). Památkově chráněných vesnic na jihozápadní Moravě je dosud velmi málo, třebaže zde řada cenných vsí stále existuje. Lubnice se vyznačuje mimořádně působivou hmotovou skladbou v údolní terénní konfiguraci. Foto: Karel Kuča, 2012.

Potenciál hodnotných historických vesnic k památkové ochraně i aplikaci nástrojů územně analytických podkladů

Karel KUČA; Věra KUČOVÁ

Obr. 1. Krtín (okres Tachov). Oblast širšího Horšovskotýnska a Střibrska je typická velkým množstvím dobře dochovaných vesnic, jejichž výsledný architektonický obraz pochází často z konce 19. století či až z první republiky. Zástavba těchto vsí je ve zlomovém bodu existence a nezbytné stavební opravy, nebudou-li památkovou péčí regulovány, budou znamenat ztrátu podstatné části památkové hodnoty těchto vsí, jak to již v řadě případů můžeme bohužel pozorovat. Foto: Karel Kuča, 2014.

ré historické hodnoty památkově nechráněných staveb přehlížejí a dokonce likvidují. Výrazným impulsem rychlých změn podoby vesnické zástavby byl od roku 2009 program Zelená úsporám, spuštěný zcela bez představy, jaké společenské problémy vzniknou při snaze oboru památkové péče bránit nejhoršímu. Změny vnějšího pláště v rámci zateplování budov spočívaly u mnoha staveb nejen ve výměně původních

Česká republika zaujímá v celoevropském měřítku přední místo jak v míře dochování historického urbanistického dědictví (městského i vesnického), tak v jeho památkové ochraně. V současné době u nás existuje 273 vesnických památkových rezervací a zón. To je jistě poměrně vysoký počet, ale když si uvědomíme, že městských památkových rezervací a zón je 296,¹ na první pohled vyvstává početní nepoměr. Historických vesnic existuje totiž téměř dvacetkrát více než historických měst a městysů, takže i počet vesnických chráněných území by měl podstatně převyšovat počet chráněných městských celků, byť ne nezbytně ve stejném poměru. Že nejde pouze o teoretický předpoklad, bylo již na stránkách tohoto periodika i jinde v minulosti prezentováno. Zejména v průběhu 90. let 20. století se uskutečnil plošný průzkum prakticky všech našich vesnic, který prokázal, že dochovaných hodnotných celků je několik set.² Nejhodnotnější vesnická sídla se alespoň v Čechách dočkala i podrobného představení formou několikadílné encyklopedie.³ Z předchozích plošných průzkumů ostatně mj. vycházelo i dosud poslední rozmnožení počtu vesnických památkových zón

v roce 2004, ačkoliv počet předložených návrhů byl mnohem vyšší. I když v tomto čísle připomínáme pozitivní skutečnost více než dvacetileté existence památkových území ve vesnicích a státní pomoc při uchování mnoha cenných staveb, sluší se téma rozšířit i za jejich obzor.

Už na přelomu 20. a 21. století bylo zcela zřejmé, že potenciál nechráněných hodnotných vesnic je stále velmi početný a že pro zachování kulturních hodnot a kulturních charakteristik krajiny a obecně národní kulturní identity České republiky je nezbytné zajistit památkovou ochranu alespoň těch nejceněnějších. Zejména v těch oblastech České republiky, ve kterých jsou dosud chráněná sídla a určité typy vesnické architektury a formování sídel zastoupena nedostatečně. Tento úkol v neztěněné míře trvá i po dosud poslední vlně prohlášení vesnických památkových zón v roce 2004, od které tedy uplynulo více než 10 let. Reálný obraz našich vesnic se však v průběhu posledních přibližně 15 let začíná poměrně dramaticky měnit. V mnohem větší míře než dříve dochází k modernizaci tradiční zástavby, což bylo akcelerováno zejména různými dotačními možnostmi, kte-

■ Poznámky

1 Aktuální kompletní přehled všech chráněných území byl nejnověji publikován v: Vlastislav Ouroda (ed.), *Urbanistické dědictví České republiky. Katalog výstavy. Urban Heritage of the Czech Republic. Exhibition Catalog*, České Budějovice 2016. Chybí zde pouze VPZ Kácervy prohlášená roku 2016.

2 Karel Kuča, *Památkově chráněná města a vesnice v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Současný stav a možnosti doplnění, *Zprávy památkové péče* LVIII, 1998, s. 33–66. (Dopl. Idem, *Opravy a dodatky. Zprávy památkové péče* LVII, 1998, s. 322–323.); Idem, *Atlas památek – Česká republika*, Svazek 1. A–N, Svazek 2. O–Ž, Praha 2002.

3 Jan Pešta, *Encyklopedie českých vesnic. Vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla v Čechách. Díl 1. Střední Čechy a Praha*, Praha 2003; Idem, *Encyklopedie českých vesnic. Vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla v Čechách. Díl 2. Jižní Čechy*, Praha 2004; Idem, *Encyklopedie českých vesnic. Díl 3. Západní Čechy*, Praha 2005; Idem, *Encyklopedie českých vesnic. Vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla v Čechách. Díl 4. Ústecký kraj*, Praha 2009; Idem, *Encyklopedie českých vesnic. Vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla v Čechách. Díl 5. Liberecký kraj. Severní Čechy*, Praha 2011.

2

3

4

5

Obr. 2. Hrubá Vrbka (okres Hodonín). Souvislé řady kamenných a cihlových stodol dochovaných na obou humnech jsou v rámci celé České republiky unikátní. Vlastní zástavba vsi sice vykazuje poněkud větší míru narušení, přesto si celek zaslouží vyšší stupeň ochrany než pouhé ochranné pásmo. Foto: Karel Kuča, 2012.

Obr. 3. Dančovice (okres Jindřichův Hradec). Velmi dobře dochovaný příklad západo-moravské vesnice s převážně okapovou přízemní zděnou zástavbou. Foto: Karel Kuča, 2012.

Obr. 4. Hřčava (okres Frýdek-Místek). Širší beskydská oblast podlehlá modernizaci již v průběhu druhé poloviny 20. století. Přesto i zde najdeme menší ucelené soubory charakteristické roubené architektury. Hřčava ležící na pomezí České republiky, Slovenska a Polska se jako jedna z mála dochovala jako památkově cenný vesnický celek. Foto: Karel Kuča, 2012.

Obr. 5. Božanov (okres Náchod). Ani jedna z unikátních broumovských vesnic s velkými zděnými klasicistními usedlostmi (kromě značně poškozené Křínice) dosud není památkově chráněna. S ohledem na mimořádnou délku a různý stupeň narušení těchto vesnic si ochranu zaslouží alespoň jejich části. Foto: Karel Kuča, 2010.

oken za typová, včetně plastových, ale i v likvidaci členění fasád. V dalších letech se dotace nasměrovaly sice poněkud odlišně, přesto nekvalitní změny staveb pokračují – stavební úpravy historických vesnických staveb jsou utilitární, bez ambic respektovat charakter objektu, nebo dokonce kontext prostředí. Liberalizace změn staveb podle stavebního zákona znamenala další posun k degradaci stavební kultury právě na venkově. Prakticky ve stejné míře se objevují stavební úpravy, přístavby a nástavby hmotově, materiálově a výtvarně nesourodé s původním objektem. Vznikají nadále na kontext nijak nenavazující novostavby, vesměs zcela podřadné architektonické úrovně, ať už jde o produkci osob bez patřičného rozhledu či vzdělání, nebo pokračující vnášení katalogových projektů do historického prostředí. Stavební regulace působením stavebních úřadů prakticky neexistuje, přestože stavební zákon v § 18 zavazuje k respektování architektonického, urbanistického a krajinného dědictví.⁴ Regulační plány, které by urbanistickou strukturu pomáhaly hlídat, si obce nepožijí. Vesnické prostředí je přitom velmi zranitelné. Rušivé stavební změny několika domů obvykle naruší celkový charakter vesnice v mnohem větší míře než ve městě.

Při hledání potenciálu vesnic k ochraně jejich hodnot přitom nejde pouze o eliminaci negativních změn jednotlivých staveb, ale také o zásahy do urbanistické struktury. I do poměrně odlehklých venkovských regionů již zasahuje proces tzv. suburbanizace. Obecně lze říci, že vylidňování venkova skončilo a tlak na novou výstavbu se projevuje ve většině sídel. Nově zastavované plochy nejen na okrajích vesnic, ale i v jejich historických částech jsou většinou rozparcelovány zcela bez ohledu na historickou urbanistickou strukturu sídla a s uplatněním zastavovacích schémat užívaných v tzv. satelitních suburbích v okolí větších měst.⁵ Nic nenasvědčuje tomu, že by se popsané trendy měly v dohledné budoucnosti výrazněji změnit. Znamená to, že ještě nedávno skutečně mimořádně početný

■ Poznámky

4 § 18, odst. 4: „Územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Přitom chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti. ...“

5 Pavel Hnilička, *Sídelní kaše*, Brno 2012 (2., doplněné vydání).

6

7

potenciál hodnotných nechráněných vesnic se každým rokem snižuje, a to značně radikálně.

Ochrana vesnického dědictví nemusí být omezena pouze na institut památkové zóny či památkové rezervace. Přinejmenším deklaraci existujících hodnot umožňují též tzv. sledované jevy územně analytických podkladů (dále „ÚAP“) obcí podle stavebního zákona.⁶ V jednom z projektů řešených v rámci Programu podpory národní a kulturní identity České republiky (NAKI)⁷ byla konkretizaci vybraných jevů věnována velká pozornost. Díky tomu je k dispozici nová, certifikovaná *Metodika pro identifikaci a klasifikaci území s urbanistickými hodnotami*.⁸ Ta rozlišuje různou míru dochování urbanistických hodnot. Poskytuje objektivní kritéria pro rozlišení území nejceněnějších – území s dochovanými urbanistickými hodnotami a architektonicky cennou zástavbou. Právě ta odpovídají standardům památkových zón či památkových rezervací. Vedle toho však upozorňuje na skutečnost, že přinejmenším historická půdorysná struktura se dochovala ve většině našich vesnic a vyžaduje rovněž alespoň ochranu z titulu ÚAP.⁹

Zatímco ještě na přelomu 20. a 21. století se obraz většiny chráněných a hodnotných nechráněných vesnic výrazně nelišil a aplikace plošné ochrany na základě památkového zákona se teprve rozvíjela, s odstupem času lze konstatovat, že v památkově chráněných sídlech se víceméně podařilo zabránit narušování dochovaných hodnot a nastartovat proces regenerace. Nechráněné vesnice jsou však vystaveny takové míře neregulovaného nakládání se stavebním fondem, kterou lze nazvat „stavební anarchií“. Výjimkou nejsou případy, kdy nedávno ještě velmi cenné vesnice ztratily v důsledku toho velkou část své hodnoty a dnes by již jejich památková ochrana bohužel neměla efekt a byla by v procesu přípravy i těžko zdůvodňována.

Výše zmíněné přehledy potenciálu památkově hodnotných nechráněných vesnic z přelomu 20. a 21. století jsou nadále základem pro výběr budoucích vesnických památkových zón. Je ovšem nezbytné, aby každá k ochraně dříve doporučená vesnice byla aktuálně prověřena. To částečně platí rovněž o aktualizované mapě nejhodnotnějších vesnických sídel, která je výstupem výše citovaného projektu, protože stavební změny vesnic rychle pokračují, a to tím spíše právě nyní, kdy odezněla finanční krize, zlevnily hypotéky a na obzoru jsou i půjčky na bydlení pro mladé rodiny. Právě venkov je stále zcela charakteristický individuální stavební aktivitou. I když po obecném zvýšení stavební kultury v celé České republice (nezávisle na památkové ochraně) volá v roce 2015 přijatá Politika architektury a stavební kultury,¹⁰ jedinou skutečnou stavební regulaci bohužel supluje obor památkové péče a zlepšení není na obzoru. V každém případě máme nyní asi už poslední – a časově omezenou – možnost výběru většího počtu dalších velmi hodnotných vesnic k památkové ochraně, spolu s vymezením urbanistických hodnot ve stovkách dalších, dosud hmotově stále dobře dochovaných vesnic (a samozřejmě i měst). Neměli bychom tuto příležitost promarnit, protože památkové ztráty jsou nevratné a vždy znamenají citelné ochuzení našeho kulturního bohatství – a národní kulturní identity.

Obr. 6. Podeřítě (okres Prachatice). Ačkoli je v jižních Čechách velký počet památkově chráněných vesnic, potenciál této – i v širším evropském kontextu – mimořádné oblasti zdaleka není vyčerpán. Foto: Karel Kuča, 2014.

Obr. 7. Odrlice (okres Olomouc). Velké hanácké vesnice s patrovou zděnou okapovou zástavbou, často z režných cihel nebo se secesním dekorem, jsou většinou již více či méně narušeny novodobými zásahy. Poslední téměř intaktní případy si proto tím spíše zaslouží neodkladnou památkovou ochranu. Foto: Karel Kuča, 2013.

■ Poznámky

6 Karel Kuča, Kulturně historicky cenná území České republiky a možnosti ochrany jejich památkových hodnot z titulu stavebního zákona, *Zprávy památkové péče* LXXIV, 2014, s. 193–202.

7 Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České republiky. *Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování*; kód projektu: DF12P010VV044

8 Karel Kuča – Věra Kučová, *Metodika identifikace a klasifikace území s urbanistickými hodnotami. Certifikovaná metodika*, Praha 2015. Metodika je obsahově komplementární se souběžně vydanou prací Idem, *Metodika klasifikace staveb podle památkové hodnoty. Certifikovaná metodika*, Praha 2015.

9 Marek Hanák, Urbanistická hodnota zástavby a její ochrana, *Urbanismus a územní rozvoj* XVII, 2015, s. 12–14.

10 <http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Uzemni-planovani-a-stavebni-rad/Koncepce-Strategie/Politika-architektury-a-stavebni-kultury-Ceske-rep,vyhledano10.3.2016>.

K postupu ministerstva kultury při prohlášení vesnických památkových rezervací a zón

Hana ŠNAJDROVÁ

Obr. 1. Petrov-Plže (okres Hodonín). Proslulý soubor vinných sklepů byl prohlášen za vesnickou památkovou rezervaci již roku 1983, což dělá z Plže nejstarší rezervaci tohoto typu u nás. Foto: Martin Čerňanský, 2013.

Jičín a souborem vinných sklepů v lokalitě Plže u Petrova. Řada vesnic byla k prohlášení za památkové rezervace připravena již před mnoha lety, ale z různých důvodů nedošlo k právnímu potvrzení jejich ochrany.

V 80. letech se podle možností dále realizovaly postupné průzkumy sídel se soubory lidové architektury tak, aby mohlo proběhnout řízení o prohlášení památkových rezervací ještě formou výnosu Ministerstva kultury ČSR. Na základě dalších jednání se ale ukázalo, že vesnické památkové rezervace bude možno vyhlásit až v souvislosti s novým, dodnes platným zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, a to nařízením vlády.

V tomto zákoně je v § 5, Památkové rezervace, uvedeno:

Území, jehož charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popř. archeologických nálezů, může vláda České republiky nařízením prohlásit jako celek za památkovou rezervaci a zabezpečit podmínky pro zabezpečení její ochrany. Tyto podmínky se mohou v potřebném rozsahu vztahovat i na nemovitosti na území památkové rezervace, které nejsou kulturními památkami.

Práce na grafických i odborných částech výnosu však pokračovaly. Již v roce 1987 byl na semináři ve vesnici Plástovice v jižních Čechách intenzivně konzultován zamýšlený počet 60 lokalit. Z předložených 60 vesnic byla vybrána sídla s největším počtem objektů zapsaných jako kulturní památky, což bylo cca 30 souborů. Ty měly tvořit první etapu nařízení vlády ČSR o prohlášení vesnických památkových rezervací s tím, že zbývající návrhy budou předmětem další etapy, po prohlášení dalších hodnotných objektů za kulturní památky. Nakonec však z rozdělení na etapy sešlo a v návrhu zůstalo původních 60 lokalit.

Počátkem roku 1991 byl již podle nového památkového zákona zpracován koncept nařízení vlády a bylo zahájeno vnitřní a vnější připomínkové řízení, v rámci kterého byly dopisem ze

Začátek péče o území obsahující soubory lidové architektury se datuje stejně jako v případě historických jader měst od roku 1950. Ochrana těchto hodnotných celků tedy u nás má dlouhou tradici. Všichni známe jména jako Antonín Kurial, Václav Frolec, Josef Scheybal, Jaroslav Vajdiš, Otakar Máčel, Josef Vařeka, Svatopluk Voděra a Jiří Škabrada. Ti všichni a mnoho dalších v minulosti prováděli průzkum a dokumentaci lidové architektury a stáli u zrodu nebo rozvoje územní ochrany souborů lidové architektury. Je nicméně zajímavé podívat se na vývoj plošné památkové ochrany vesnických celků také očima zákonů a přístupu Ministerstva kultury.

Památkové rezervace

Pojem památkové rezervace byl zakotven již v prvním památkovém zákoně, kterým byl zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách.

V § 4, Památkové rezervace, je v odst. 1 tohoto zákona uvedeno:

Tvoří-li skupina nemovitých památek se svým prostředím celek, může ministr školství a kultury v dohodě s ministrem – předsedou Státního výboru pro výstavbu, s ministrem – předsedou Státního úřadu plánovacího, s ministrem finan-

cí a ostatními vedoucími zúčastněných ústředních úřadů prohlásit tento celek za památkovou rezervaci a stanovit podmínky, jimiž se má v ní řídit stavební činnost.

První památková rezervace vesnického typu byla ale prohlášena až v roce 1983 a byl jí soubor vinných sklepů „Plže“ v obci Petrov nedaleko Strážnice v Jihomoravském kraji. Výnos Ministerstva kultury ČSR byl vydán pod č. j. 14442/83-VI/I ze dne 15. 9. 1983 a publikován ve Věstníku ministerstva školství a ministerstva kultury ČSR.

V roce 1986 zpracovalo ministerstvo kultury Koncepti záchrany lidové architektury, která přinesla i výběr historických vesnických sídel, reprezentujících bohatou škálu jejich půdorysné skladby i typologických druhů lidových staveb. Významnými hledisky výběru byly kromě míry zachování historické zástavby a zastoupení regionálních typů lidové architektury i funkce a umístění sídelního útvaru v krajině a reálné možnosti uchování jeho hodnot.

Do té doby vyhlášené památkové rezervace zahrnovaly především historická města a archeologické lokality. Ucelené soubory lidové architektury byly reprezentovány pouze městskou památkovou rezervací Štramberk v okrese Nový

2

3

4

5

Obr. 2. Holašovice (okres České Budějovice), vesnická památková rezervace zapsaná na seznam Světového dědictví UNESCO. Foto: Hana Šnajdrová, 2010.

Obr. 3. Dobřív (okres Rokycany), vesnická památková zóna proslulá svými roubenými domy a usedlostmi. Foto: Hana Šnajdrová, 2014.

Obr. 4. Plzeň 8 – Černice. Součástí vesnické památkové rezervace jsou mimořádně cenné objekty z 19. i 18. století, které mnohdy obsahují i pozůstatky středověkých staveb. Foto: Hana Šnajdrová, 2013.

Obr. 5. Olešná (okres Beroun), vesnická památková zóna je známá mimořádně hodnotnými roubenými stavbami. Foto: Hana Šnajdrová, 2013.

dne 17. 7. 1991 obeslány dotčené obce, aby se mohly k materiálu vyjádřit. Po vypořádání připomínkového řízení byl v roce 1993 návrh nařízení předložen vládě ČR a současně též Legislativní radě vlády k projednání. Na základě posouzení Legislativní rady, která doporučila návrh dopracovat, byl ale materiál z programu jednání vlády stažen – zásadní připomínkou bylo, že podmínky k zabezpečení ochrany rezervací, jež znamenají založení nových povinností subjektům, lze stanovit pouze zákonem.

Zájmem ministerstva nicméně bylo podmínky pro zabezpečení ochrany památkových rezervací v nařízení vlády ponechat. Text byl proto pouze upraven, což mělo za následek, že návrh opět nebyl Legislativní radou vlády přijat. Nakonec tedy musely být podmínky k zabezpečení ochrany rezervací z návrhu vyjmuty. Předseda Legislativní rady vlády poté doporučil vládě, aby s návrhem po provedení dílčích úprav vyslovila souhlas. Dne 12. 4. 1995 byl návrh nařízení projednán ve vládě s tím, že vláda uložila, aby byl text materiálu upraven podle námětů a připomínek vzešlých z diskuse vlády.

O měsíc a půl později, 24. 5. 1995, vláda nařízení schválila, takže mohlo být publikováno ve Sbírce zákonů v částce 34 pod č. 127 s názvem Nařízení vlády o prohlášení území ucelených částí vybraných měst a obcí s dochovanými soubory lidové architektury za památkové rezervace. K roku 1995 bylo prohlášeno celkem 61 vesnických památkových rezervací.

Památkové zóny

Souběžně s přípravou a projednáváním památkových rezervací bylo připravováno také vyhlášení památkových zón.

Pojem památková zóna byl zakotven až v zákoně č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. V § 6 tohoto zákona bylo původně uvedeno, že území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty, může krajský národní výbor po předchozím projednání s ministerstvem kultury prohlásit za památkovou zónu a určit podmínky její ochrany. Některé krajské národní výbory využily této příležitosti,

6

Obr. 6. *Kořenov-Jizerka (okres Jablonec nad Nisou). Malebná osada v srdci Jizerských hor, chráněná jako vesnická památková rezervace, je příkladem toho, že fond památkově hodnotných vesnických sídel je v České republice typologicky velmi bohatý a různorodý. Foto: Hana Šnajdrová, 2012.*

díky čemuž bylo k 31. 12. 1990 prohlášeno za památkové zóny 20 vesnic v dnešním Jihočeském kraji.

Od roku 1991 byla tato pravomoc převedena na ministerstvo kultury, které může vybrané území po předchozím projednání s krajským úřadem prohlásit za památkovou zónu. Bylo rozhodnuto, že památkové zóny budou prohlašovány po skupinách, a to formou vyhlášky ministerstva kultury. Pouze pro území hlavního města Prahy byla až do roku 2003 ponechána pravomoc prohlašovat památkové zóny Magistrátu hl. m. Prahy.

V roce 1991 a 1993 byly prohlášeny další soubory památkových zón vesnického charakteru, a to právě pražským magistrátem. Jednalo se totiž o historická jádra vesnic, které se před připojením k Praze dříve nalézaly v jejím okolí.¹¹

Krom toho byl po roce 1990, kdy byly zrušeny krajské národní výbory a kompetence prohlašování památkových zón přešla na ministerstvo kultury, krajským památkovým ústavům zadán úkol připravit a zpracovat návrhy vesnických památkových zón. V období let 1992–1995 ministerstvo kultury obdrželo téměř 200 návrhů na prohlášení vesnických památkových sídel s dochovanými soubory lidové architektury za památkové zóny. Ne všechny navrhované lokality

mohly být mezi památkové zóny zařazeny, ať už z důvodu předložení nedostatečných podkladů či pro odpor obce nebo z důvodu nedostatečné hodnoty daného území. Celkově bylo po skončení procesu příslušným památkovým ústavům vráceno 62 návrhů s tím, že několik z nich bylo nakonec mezi památkové zóny zařazeno v další etapě, a to v roce 2004. S odstupem času by bylo jisté v některých případech rozhodnuto jinak, některé lokality by byly zařazeny a v některých případech by bylo naopak od záměru ochrany upuštěno. Nakonec bylo do konečného návrhu vyhlášky vybráno podle stanovených kritérií rovných 138 obcí. Prohlášením zatím posledního souboru památkových zón vesnického charakteru roku 2004 se postupně naplňuje zpracovaná koncepce ochrany území historických vesnic v České republice, jež byla založena nařízení vlády č. 127/1995 Sb., o prohlášení památkových rezervací.

Už v dubnu 1995, ještě před skončením řízení o prohlášení památkových rezervací, byly návrhy na prohlášení památkových zón projednány v pracovním týmu ministerstva kultury pro legislativní práci v oblasti památkové péče. Dále byl návrh projednán v připomínkovém řízení, ve kterém se mohly k materiálu vyjádřit i dotčené obce.

V srpnu 1995 byla vyhláška projednána v komisích Legislativní rady vlády a po drobných úpravách v textu, které rada požadovala, mohla být konečná verze vyhlášky podepsána ministrem kultury Pavlem Tigridem. Ve Sbírce zákonů byla vyhláška publikována v částce 66, pod č. 249 jako Vyhláška Ministerstva kultury ze dne 22. 9. 1995 o prohlášení území histo-

rických jader vybraných obcí a jejich částí za památkové zóny.

Vzhledem k tomu, že v té době bylo již prohlášeno za památkové rezervace nebo památkové zóny celkem 225 lokalit, ministerstvo kultury v roce 1997 z důvodu zabezpečení péče o tato území založilo Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny.

Řízení o prohlašování památkových zón na území hlavního města Prahy vedl do roku 2003 Magistrát hl. m. Prahy. Po transformaci státní správy (zrušení okresních úřadů a vzniku krajských úřadů a tzv. malých okresů) byla tato kompetence v celém rozsahu převedena na ministerstvo kultury. Proces prohlašování byl sjednocen a jediným kompetentním orgánem k prohlašování památkových zón je v současnosti ministerstvo kultury.

V roce 1995 byl Státnímu ústavu památkové péče uložen úkol zpracovat Koncepci památkové ochrany a péče o venkovská sídla s dochovanými soubory lidové architektury v České republice. Koncepce se měla týkat také případného dalšího prohlašování památkových rez-

■ Poznámky

11 Jednalo se o tyto vyhlášky: Vyhláška hl. m. Prahy č. 15/1991 ze dne 16. 5. 1991, o prohlášení části území hl. m. Prahy za památkové zóny a o určení podmínek jejich ochrany (osada Buďánka, osada Rybáře, Staré Dáblice, Kralovice); Vyhláška hl. m. Prahy č. 10/1993 ze dne 28. 9. 1993, o prohlášení části území hl. m. Prahy za památkové zóny a o určení podmínek jejich ochrany (Staré Bohnice, Stará Hostivař).

7a

7b

Obr. 7. Jarov (okres Plzeň-sever), venkovská usedlosti č. p. 42. Příklad obnovy venkovské památky realizované v rámci Programu péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny v roce 2014. 7a – stav před obnovou, 7b – stav po obnově. Foto: Archiv MK ČR (7a), Karel Foud, 2015 (7b).

vací, resp. památkových zón, protože v některých regionech nebyl z časových důvodů výběr obcí k prohlášení za památkové rezervace nebo památkové zóny dokončen. Úkol měl být splněn v roce 1998.

Na základě zpracované Koncepce památkové ochrany a péče o venkovská sídla s dochovanými soubory lidové architektury v České republice byl připraven dosud poslední soubor 47 lokalit, které byly prohlášeny za památkové zóny v roce 2004. Ve Sbírce zákonů byla vyhláška o prohlášení území s historickým prostředím ve vybraných obcích a jejich částech za památkové zóny a určení podmínek pro jejich ochranu publikována v částce 134 ze dne 24. 6. 2004 pod č. 413.

Praxe prohlašování zón vyhláškou ministerstva kultury se nicméně nedávno zkomplikovala. V roce 2015 ministerstvo kultury připravilo návrh vyhlášky o prohlášení krajinných památkových zón Hornické kulturní krajiny Krušnohoří. Návrh vyhlášky byl jako vždy předložen k projednání v komisích Legislativní rady vlády. Komise pro správní právo vydala stanovisko, že prohlášení památkových zón nelze nadále vydávat vyhláškou, protože ministerstvu kultury chybí zmocnění k jejímu vydání – v zákoně č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění, totiž není výslovně uvedeno, že by se prohlašování zón mělo dít právě vyhláškou. Komise proto doporučila prohlašovat

památkové zóny formou opatření obecné povahy podle zákona č. 500/2004 Sb. (správní řád). Ministerstvo totiž v památkovém zákoně pravomoc k prohlašování památkových zón má a to, že jde o opatření obecné povahy, nemusí být v zákoně výslovně uvedeno, jak vyplývá z judikatury správních soudů.

Vzhledem k tomuto nově navrženému postupu není nyní možné vyhláškou souborně prohlásit větší počet územních celků za památkové zóny, jako tomu bylo doposud, ale musí se pro každé území, které má být prohlášeno za památkovou zónu, zpracovat samostatné opatření obecné povahy, které prochází řízením podle správního řádu. Tento postup vykazuje vyšší nároky jak kvalitativní, tak kvantitativní na proces prohlašování památkových zón. Větší nároky jsou kladeny také na vypořádání připomínek, na jednání s veřejností apod.

Aktuálně jsou projednávány návrhy opatření obecné povahy na prohlášení území Kačerova v okrese Rychnov nad Kněžnou, Příslopu v okrese Prachatice a Pavlovic v okrese Česká Lípa za památkové zóny a v rámci přípravy jsou opatření obecné povahy pro území Praha-Řepy, Třeština v okrese Šumperk a Uhřetice v okrese Přerov.

V příštím roce také uplyne 20 let od založení Programu péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny. Za období fungování programu stát vynaložil na obnovu kulturních památek v těchto památkově chráněných územích finanční prostředky ve výši téměř 365 mil. Kč.

Rok	Finanční objem (Kč)
1997	15 000 000
1998	20 000 000
1999	17 011 000
2000	15 000 000
2001	25 000 000
2002	15 000 000
2003	20 000 000
2004	20 000 000
2005	18 000 000
2006	18 000 000
2007	18 000 000
2008	24 635 000
2009	15 000 000
2010	13 128 000
2011	15 000 000
2012	11 013 000
2013	15 000 000
2014	20 000 000
2015	20 000 000
2016	30 000 000
Celkem	364 787 000 Kč

Tab. 1. Přehled prostředků, které byly v jednotlivých letech poskytnuty Ministerstvem kultury ČR na obnovu kulturních památek ve vesnických památkových zónách a rezervacích v rámci Programu péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny. Zpracovala: Hana Šnajdrová, 2016.